THE FANTASTIC CONCEPT IN THE 1960S

Georgiana-Elisabeta Panait (Baciu)
PhD. student, „Transilvania" University of Braşov

Abstract:The fantastic is contrary to the explanable, the real, the balance. The representation of fantastic is also achieved through the characters world, in relation to the objects, so with the environment. In literature, the fantastic has overwhelmed many forms of expression and expression. The fantastic has the intrusion of the unusual fact in the daily banal, without any plausible explanations for the insolvency of this situation.

Keywords: fantastic prose, the fantastic character of the text, the substrate of narrative text , symbols, representation of the fantastic

În cadrul proiectul de cercetare cu titlul „Fantastic, oniric şi mitic în proza anilor '60", vizez analiza și sistematizarea prozei scurte aparținând acestei generații, pe care o voi valorifica, cu scopul de a a contura legãtura unei generații, de a face o prezentare veridică asupra prozei generaţiei '60 în paralel cu cea contemporană, accentuând interesul pe care îl prezintă conceptele: fantastic,oniric şi mitic. Preocuparea pentru temă a aparut din dorinţa de a oferi o imagine de ansamblu asupra acestor aspecte, prin găsirea unor răspunsuri adecvate şi pertinente la întrebări-model precum: De ce exista decalaje? Ce se scria important în Occident? Dar la noi? Caracterul fantastic al operei reprezintă o valoare intrinsecă? Care sunt miturile autohtone sau universale, abordate de autori în scrierile ficționale? Mi-am propus să parcurg conținuturile mai puțin revelate ale operei, să descopăr semnele, simbolurile, ajungând în substratul textului narativ. Această categorie a esteticului, fantasticul, a suscitat mereu interesul, atât al scriitorilor, dar mai ales al cititorilor. Roger Caillois a încercat să definească fantasticul analizând temele :"tema eului" și "tema tuului". Prima temă vizează raportul "eu-lume"- fiinţele supranaturale,soarta,jocul cu timpul iar a doua "temele privirii" -confuzia între vis şi realitate.[1] În cadrul unei cărti consacrate în întregime fantasticului „Proza românească şi vocaţia originalităţii", scriitorul Ovidiu Ghidirmic structurează conceptul de fantasticul în : *mitologic*, *filosofic* şi *enigmatic*.[2] Pentru conceptul de *fantastic mitologic* selectează scriitorii: Fănuş Neagu (Fantasticul legendar şi baladesc. Dimensiunea mitică a spaţiului dunărean) şi Ştefan Bănulescu (Între fabulos şi feeric. O mitografie a Bărăganului), pentru *fantasticul filosofic* –Mihai Eminescu (Moştenirea prozei eminesciene) iar pentru *fantasticul enigmatic şi absurd*: realismul fantastic, autorul îşi axează atenţia asupra lui Mateiu I. Caragiale (Deschidere cu Mateiu I. Caragiale), Ion Vinea (Ion Vinea şi vocaţia misterului), Al. Philippide (Al. Philippide în orizontul neoromantismului) şi D. R. Popescu (D. R. Popescu şi realismul fantastic). Istoricul și criticul literar ,Dumitru Micu, prezintă fantasticul în cadrul unor capitole din „Istoria literaturii române": in Capitolul III „Realismul neţărmurit. Onirism, alegorism, parabolism, fantastic, meditaţie",expune despre acest concept în operele lui Ştefan Bănulescu, D. R. Popescu, George Bălăiţă, Sorin Titel) iar în Capitolul IV „Fantasticul, senzaţionalul, ludicul"[3]. Fantasticul se produce în momentul în care are loc intruziunea sacrului în profan. Fantasticul parcurge astfel

[1] Roger Caillois,In inima fantasticului,Editura Meridiane,Bucuresti,1971,pag 45
[2] Dumitru Micu. *Istoria literaturii române. De la creaţia populară la postmodernism.* Bucureşti, Editura Seaculum I. O., 2000,pag 800
[3] Dumitru Micu. *Istoria literaturii române. De la creaţia populară la postmodernism.* Bucureşti, Editura Seaculum I. O., 2000, p. 846

BDD-A29612 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:32 UTC)

toate formele de artă: începând cu textul poetic, proză, pictură, scluptură, şi culminând cu filmul. Interesul pentru fantastic s-a manifestat îndeosebi în pictură, prin critica de artă, la următorii reprezentanţi: Roger Caillois „În inima fantasticului", Tzvetan Todorov „Introducere în literatura fantastică". Fantasticul (reprezentat prin supranatural, inexplicabil, imposibil, ireal, iraţional) este contrar explicabilului, realului, echilibrului. Fantasticul este considerat atât un concept estetic, cât şi un gen literar. Fantasticul se comunică şi funcţionează optim la nivelul imaginii, motiv al întâlnirii dintre subiect şi imagine (imaginea, centru al fantasticului, poate fi mentală/vizuală (în cazul fantasticului literar) sau artistic/vizuală (în cazul fantasticului ecranizat sau a fantasticului de scena). În acest caz, prin întâlnirea subiectului cu imaginea, are loc o contopire, prin care durata „pare abolită şi coerenţa perceptivă distrusă. Reprezentarea fantasticului este realizată şi prin intermediul lumii personajelor, în raport cu obiectele, deci cu mediul: „Ceea ce imprimă operei un caracter fantastic sunt raporturile dintre personaje şi obiecte."[4].

Fără îndoială că savantul și scriitorul Mircea Eliade a contribuit esențial la impunerea în literatura română a prozei fantastice moderne. El însuși a teoretizat conceptul de *fantastic*, a afirmat, în interviuri și în eseul *Fragmente* (publicat în cartea de studii *Oceanografie*), opiniile lui despre fantasticul folcloric, insistând asupra unor caracteristici ale acestuia și despre elementele specifice care permit unei scrieri să fie definită operă fantastică. În interviul dat cu prilejul publicării romanului *Domnişoara Christina*, aprecia în mod deosebit acțiunea fantastică într-o creație românească, diminuând exagerat importanța atmosferei și a tehnicii narative, și continua: „În primul rând e nevoie de o acțiune fantastică, de intervenția unor agenți extra-umani, care să transforme un episod într-un destin și o stare sufletească într-un delir." În eseul *Fragmente*, Mircea Eliade este preocupat de fantasticul folcloric, discriminând fabulosul individual, care echivalează cu nevroza, de prezența fantasticului într-o colectivitate, pe care teoreticianul îl numește *folclor*. Și insistă: „Fantasticul irațional (teluric sau celest) este asemenea unei limfe care străbate prin tot organismul vieții asociate, îndată ce se izolează, se individualizează, limfa se descompune…Povestirile fantastice, chiar scrise de un geniu ca Edgar Poe, îți repugnă prin exaltaţiile lor nevrotice, bolnave, inumane, demonice. Mircea Eliade credea că fantasticul folcloric aduce în prim-plan nemijlocit o realitate irațională și concreta, în același timp, cu o experiență asociată, în care s-a concretizat intuiția globală a vieții și a morții."Dacă suntem atenți la nuanțe, observăm că Mircea Eliade nu respinge proza fantastică a unui geniu ca Edgar Poe, ci exprimă starea afectivă pe care compunerile marelui scriitor o produce în sensibilitatea cititorului. El nu neagă aportul lui Edgar Poe la crearea premiselor prozei fantastice moderne, așa cum pretinde Eugen Simion. Și tot același critic literar diminuiază, pe nedrept, importanța prezenței elementului irațional, miraculos, întruchipate de reprezentările vampirice, potențând, discutabil, moralitatea în care cititorul concepe supranaturalul și-l trăiește. Este evident că sursele de inspirație ale lui Mircea Eliade, în realizarea prozei fantastice sunt: folclorul românesc (*Domnişoara Christina* și *Şarpele*), romanele și povestirile concepute modern de savantul indianist în urma experiențelor spirituale și culturale hinduse, de practicile yoga, de șamanismul și tantrismul indian (*Secretul doctorului Honigberger* și *Nopți la Serampore*). Revenind la romanele concentrate *Domnişoara Christina* și *Şarpele*, putem observa viziunea onirică, prezența vampirilor, visul împovărat de erotism, femeia-strigoi și întâlnirea acesteia în imperiul lui Hymnos cu personajul citadin-oaspete,pictorul Egor. Dialogul suprafiresc,hipnotic, dintre fantasma Christinei și artist este tributar mitului hyperonian întâlnit în "Luceafărul" și de imaginile onirice din nuvela "Sărmanul Dionis". În timp ce G.Călinescu califică romanul"ca pe o poveste romantică cu vampiri într-o nuanță mai senzorială", Eugen Simion preciza "Domnișoara Christina este foarte bine construit", că prezența vampirică se află într-un plan secund. Opera"Șarpele" este o narațiune care tratează tema dragostei ,nu probe

[4] Eugen Simion „Sfidarea retoricii. Jurnal german", Bucuresti, Editura Viitorul Romanesc, Bucureşti, 1999, cap. „Fantasticul real", p. 59

BDD-A29612 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:32 UTC)

inițiatice,într-o viziune magică și onirică. Inițierea erotică în oniric a Dariei se prelungește într-un topos silvestru din mijlocul unui lac vrăjit,amintind de insula Euthanasius .Tendința criticului Eugen Simion ,în interpretarea romanului este să supraevalueze cartea ,considerând-o "o narațiune frumoasă de dragoste în care este implicată experiența magică." Mircea Eliade afirma că secolul al XIX-lea dominat de sociologie și etnografie ,a influențat considerabil proza fantastică modernă revelând simbolurile,ritualurile,comportamentul omului arhaic. Obsedat de spațiul magic, Shambala, un topos simbolic al eliberării totale de teluric ,al fericirii absolute,personajul-narator dorește să găsească acest spațiu sacru,să evadeze din mediul concret,,material și să se transmute cât mai repede și definitiv în cronotopul ideal,ascuns privirii profane. Exceptând intriga polițistă,regăsesc o problematică filozofică ,metafizică- ieșirea din timpul și spațiul profan ,uman prin utilizarea practicilor yoga,și disimularea în toposul invizibil,sacru. Dintotdeauna omul a avut aspirația secretă către altă lume,imaginară ,diferită de existența cotidiană,limitatoare pentru orizontul său de aspirații. Unii psihologi consideră că omul este înzestrat cu fantezie predestinată să-i suplinească deficitul de existență ,neîmplinirile din viața .În literatură,fantasticul a îmbrăcat de-a lungul timpului numeroase forme de manifestare și de expresie. Există un fantastic al situațiilor primordiale ,al timpurilor originare ,manifestate prin hierofanii și acte revelatorii. Basmele au creat o lume fabuloasă ,în care eroii excepționale se luptă cu forțele malefice pentru a asigura victoria binelui. Fantasticul are ca trăsătură intruziunea faptului neobișnuit în banalul cotidian,fără a se găsi explicații plauzibile pentru insolitul acestei situații. Pentru a-și impune modul de manifestare ,fantasticul se prevalează de o fisură a ordinii existente ,care creează o stare de incertitudine,de ezitare,din partea personajului și a cititorului,în înțelegerea unor situații,întâmplări,manifestări ale realului.

BIBLIOGRAPHY

1. Bejan, Crãciun, *Actualitatea sacrului*, în revista „Familia”, 1990;
2. Biberi, Ion, *Literatura fantastică* în Eseuri, Bucureşti, Minerva, 1971;
3. Călinescu Matei, *Despre conceptul de fantastic* în Antologia nuvelei fantastice, Bucureşti, Univers, 1970;
4. Mincu, Marin, *Între fantastic şi real* în Critice, Bucureşti, Editura pentru Literatură, 1969;
5. Simion ,Eugen, *Fantasticul real* ,în Sfidarea retoricii. Jurnal german, Bucureşti, Cartea Românească, 1995
6. Brion, Marcel, *Arta fantastică*, traducere şi postfaţă de Modest Morariu, Bucureşti, Editura Meridiane. Bucureşti, 1970;

7..Călinescu, George, *Istoria literaturii române de la origini pâna în prezent*,Bucureşti, Editura Semne, 2003;

8.Caillois, Roger, *În inima fantasticului*, Bucureşti, Editura Meridiane, 1971;

9.Ciobanu ,Nicolae, *Între imaginar şi fantastic în proza românească*, Bucureşti, Cartea Românească, 1987;

1.0Cornea, Paul, *Introducere în teoria lecturii*, Editura Minerva, Bucureşti, 1988;

11.Durand, Gilbert, *Aventurile imaginii. Imaginaţia simbolică. Imaginarul*, Bucureşti, Editura Nemira, 1999;

12. Dumitru Micu. *Istoria literaturii române. De la creaţia populară la postmodernism.* Bucureşti, Editura Seaculum I. O., 2000.

BDD-A29612 © 2019 Arhipelag XXI Press
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 21:37:32 UTC)